

VÁLASZTÓJOGOT, DE NE MINDENKINEK!

100 ÉVES A BETHLEN-FÉLE VÁLASZTÓJOGI TÖRVÉNY

KÉPES GYÖRGY

JOG.
történet

ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KÉPES GYÖRGY

HABILITÁLT EGYETEMI DOCENS

ELTE ÁJK MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

KEPES.GYORGY@AJK.ELTE.HU

2025. július 7.

Gróf Bethlen István 1921. április 14-én lett Magyarország miniszterelnöke. Már ekkor tudni lehetett róla, hogy nem híve a demokratikus választójognak, amelyet azért tartott veszélyesnek, mert meggyőződése szerint a kevésbé művelt társadalmi rétegek jobban ki vannak téve a szélsőséges politikai agitációnak. Már az 1920. évi őszi választási beszédében (időközi választáson Hódmezővásárhelyen választották képviselővé 1920. szeptember 26-án) úgy foglalt állást, hogy a Friedrich-féle, a forradalmi első néptörvényen alapuló nemzetgyűlési választójog „a nemzet érdekeinek nem egészen felel meg”.¹

Az utolsó dualizmus-kori választójogi törvény, a soha hatályba nem lépett 1918:17. tc. bonyolult, adóra és iskolai végzettségre épülő censzusos rendszeréhez való visszatérésnek azonban több akadálya is volt.

Egyrészt az 1920 januárjában általános választójog alapján megválasztott Nemzetgyűlés feladata lett volna az új választójogi törvény elfogadása, ami helyett a Friedrich-féle rendelet hatályaon kívül helyezése és az 1918:17. tc. hatályba léptetése már csak a nemi census miatt sem lett volna keresztülvihető. Másrészt feltehető volt, hogy egy ilyen lépéssel a nemzetgyűlési képvisellel még nem, de jelentős tömegbázissal rendelkező Szociáldemokrata Párt választójogi harca is új erőre kapott volna.

Miniszterelnöki kinevezését követően Bethlen először a szociáldemokratáknak üzent.² Április 19-ei bemutatkozó beszédében kijelentette: „tudatában vagyok annak, hogy sok mindenféle intézkedés áll fenn, amely a munkásosztállyal szemben ma már méltánytalan. A kormány [...] el van tökéltve arra, hogy [...] vele ezeket a dolgokat megbeszélje és lehetőleg olyan rendezést teremtsen, amely a munkásosztályt is megnyugtatja”.³ Engedélyezte május 1-je megünneplését és felvette a kapcsolatot az MSZDP hazai (legális) vezetőivel. Az egyezkedés eredménye az 1921. december 22-ei megállapodás lett, melyről korábban már részletesen írtunk blogunkon.⁴

A szociáldemokraták kénytelenek voltak elfogadni, hogy Bethlen csak a városokban engedni számukra a szervezkedést. Bár maga a „paktum” nem ejtett szót a választójogról, ma már tudjuk, hogy ez implicit módon azt is jelentette, hogy vidéken visszavezetik a dualizmus-kori nyílt szavazást. Nehéz elhinni, hogy a szociáldemokrata vezetők ezzel ne lettek volna tisztában, mindenesetre amikor nyilvánvalóvá vált, élénken tiltakoztak ellene. (Már csak azért is sejtenuk kellett volna, mert a miniszterelnök pár nappal a

megállapodás aláírása előtt világossá tette a Nemzetgyűlésben, hogy olyan választójogot kíván érvénybe léptetni, amely visszaadja a középosztály számára a politikai hatalmat.)⁵

Ekkor már javában készült a belügyminisztériumban a választójogi törvényjavaslat, amelyről Kószó István államtitkár egy december végén adott interjúban elárulta, hogy az 1918:17. tc. és az 1919. évi rendelet között fog elhelyezkedni és „nem szünteti meg, csak szűkíti a női választójogot”.⁶ A kormány a javaslatot végül csak az utolsó pillanatban, 1922. január 27-én terjesztette a Nemzetgyűlés elé, ahol az nagy felháborodást keltett és természetesen nem is fogadták el. Mivel az ideiglenes törvényhozó testület mandátuma február 16-án lejárt, Bethlen úgy döntött, hogy rendeleti úton lépteti azt hatályba.⁷

A politikai trükk tehát annak kivárása volt, hogy a Nemzetgyűlés dolgavégezetlenül oszlongon fel, ami után újabb ideiglenes törvényhozást lehet választatni. Utóbbi célt szolgálta a Bethlen által 1922. március 2-án kiadott 2200/1922. M. E. számú rendelet, amely szinte teljes egészében a január 27-ei törvényjavaslatnak felelt meg. A Friedrich-féle rendelethez képest elsősorban – kevésbé fontos jogszűkítéseket nem említve – az alábbi területeken jelentett jelentős visszalépést: 1) A nők választójogi korhatárát 24-ről 30 évre emelte fel. 2) Értelmi censzust vezetett be, ami a férfiak esetében négy, a nőknél hat elemi iskolai osztály elvégzése volt. 3) A fővárosi és Budapest környéki választókerületekben lajstromos, titkos szavazást vezetett be, vidéken azonban csak a törvényhatósági jogú városokban tartotta fenn a titkos szavazást.⁸

Összességében 195 olyan mandátum volt a rendelet értelmében, amelynek sorsa „nyilvánosan, élőszóval” dőlt el, ami az összes képviselői hely közel 80%-át jelentette, miközben Európában ekkor már sehol nem szavaztak nyíltan a parlamenti választásokon.⁸ A cenzusok hatására az 1922. május-júniusi nemzetgyűlési választásokra 39,21%-ról 29,27%-ra esett vissza a választásra jogosultak aránya a teljes (Trianon utáni) lakosságszámhoz képest.⁹ Bekerült viszont a második Nemzetgyűlésbe a Szociáldemokrata Párt, először a magyar történelemben, mégpedig országos összesítésben 277 481 szavazattal (17%),¹⁰ 24 képviselővel a második legnagyobb frakciót alkotva.

Az 1925. évi választójogi törvény

Az 1922. évi választások egyértelmű győztese a miniszterelnök Egységes Pártja lett, amely országos összesítésben 623 201 szavazatot kapott (38,18%), de az aránytalan – vidéken egyéni kerületi – rendszernek, valamint néhány kisebb párt támogatásának köszönhetően kétharmados mandátum többséget szerzett. Ezzel elhárult az akadály azok elől a közjogi törvények elől, amelyek elfogadásával az első Nemzetgyűlés adós maradt. A törvényhozó hatalom területén ilyen volt az Országgyűlés helyreállítása (felsőházi törvény), valamint a választójog.

Az utóbbira vonatkozó javaslatot a kormány 1925. március 6-án terjesztette elő. Bethlen a szociáldemokratákkal 1924-25 fordulóján folytatott egyeztetések hatására látszólag annyi engedményt tett a hatályos szabályokhoz képest, hogy abban az öt, nyíltan szavazó választókerületben (kisebb iparvárosok) is bevezetni java-

solta a titkos választást, ahol 1922-ben az MSZDP jelöltjei győztek. Csakhogy ezt – az illetékes nemzetgyűlési bizottság ellenvéleményére hallgatva – a kormánytöbbség nem fogadta el, sőt további (egymandátumos) választókerületekben is nyílt voksolásra tért át!

A törvényjavaslatot a Nemzetgyűlés 1925. július 7-ei ülésén fogadták el, és 1925. augusztus 23-án hirdették ki.¹¹ Az 1925:26. tc. a választójogosultság anyagi jogi feltételein nem változtatott az 1922. évi rendelethez képest, így a férfi és női választók közötti megkülönböztetést sem szüntette meg. A titkos szavazást csak a lajstromos (többmandátumos) kerületekben tartotta fenn. Ezzel 199:46-ra módosult a nyílt és a titkos szavazással megszerezhető mandátumok aránya, azaz immár a képviselői helyek 81,2%-ának dőlt el nyílt voksoláson a sorsa.¹²

Az 1925:26. tc. alapján három országgyűlési választást tartottak Magyarországon: 1926-ban, 1931-ben és 1935-ben. A törvény a vidéki kerületek nyílt és aránytalan választási rendszerével konzerválta a hegemon pártrendszert, ezáltal biztosítva a „stabil kormánytöbbséget”: 1926-ban az Egységes Párt a szavazatok 50,7%-át és a mandátumok 69,4%-át; 1931-ben már csak a szavazatok 45,5%-át, de még mindig a mandátumok 64%-át szerezte meg. Az 1935. évi választásokon a Gömbös Gyula idején Nemzeti Egység Pártjára (NEP) átnevezett kormánypárt 47,4%-nyi szavazatot és 69,4%-os mandátumtöbbséget szerzett.¹³

Eközben a választásra jogosultak teljes lakossághoz viszonyított aránya folyamatosan nőtt – 1926-ban 26,47%, 1931-ben 29,23%, 1935-ben 33,59%,¹⁴ de az iskolázottsági adatok javulása ellenére sem tudta megközelíteni az 1920.

januári arányszámot. Időközben a kormányok – érezve a nyílt választás anakronizmusát – időről időre ígéretet tettek a titkosság bevezetésére, de erre csak 1938-ban került sor, és akkor is olyan „korrektívumokkal”, hogy érdemben ne változtassa meg a két világháború közötti magyar politikai rendszer választási autokrácia (mai népszerű szakkifejezéssel: „hibrid rezsim”) jellegét.

Hivatkozások:

- ¹ Idézi: Paksy Zoltán: Választások Bethlen-módra (1922). In: Földes György – Hubai László (szerk.): Parlamenti választások Magyarországon, 1920–2010. Budapest, 2010. Napvilág, 83–109., 87. p.
- ² Pölöskei Ferenc: Bethlen István törekvései az ellenforradalmi rendszer konszolidálására. Párttörténeti Közlemények, 1974. 3. sz. 52–87, 62. p.
- ³ Nemzetgyűlési napló, 1920. IX. kötet. 188. p.
- ⁴ Képes György: Száz éves a Bethlen-Peyer-paktum. In: JOG.történet. Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2021. december 20., mtajogtortenet.elte.hu/blog/kepesgyorgy-bethlen-peyer.
- ⁵ Nemzetgyűlési napló 1920. XIII. kötet, 206. p.
- ⁶ Ruszoly József: Alkotmányjogi reformtörekvések az első nemzetgyűlés idején. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominata. Acta Juridica et Politica. Tom. XXI. Fasc. 5., 1974. 44. p.
- ⁷ Bővebben: Sipos Péter: Választójogi puccs 1922-ben. História, 2002. 7. sz. 6–10. p.
- ⁸ Hirata Takesi: A bethleni konszolidáció jellege a nemzetközi szakirodalom tükrében. Valóság, 1993. 11. sz. 54–66., 57. p.
- ⁹ Magyar Statisztikai Évkönyv, 1942. 2. p.

- ¹⁰ Hubai László: Magyarország XX. századi választási atlasza. I. kötet. Budapest, 2001. Napvilág, 36. p.
- ¹¹ Ruszoly József: A törvényhozás intézményi alapjai az ellenforradalmi korszakban. In: Pölöskei Ferenc – Ránki György (szerk.): A magyarországi polgári államrendszerek. Budapest, 1981. Tankönyvkiadó 470–505., 475. p.
- ¹² Boros Zsuzsanna – Szabó Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon (1867–1944). Budapest, 1999. Korona 232. p.
- ¹³ Az adatokat lásd pl.: https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyarorsz%C3%A1gi_orsz%C3%A1ggy%C5%B1l%C3%A9si_v%C3%A1laszt%C3%A1sok_a_Horthy-rendszerben (letöltés: 2025.06.27.)
- ¹⁴ Magyar Statisztikai Évkönyv, 1942. 2. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Bethlen István és a magyar delegáció tagjai 1926-ban Genfben (Bundesarchiv, Bild 102-00009B / CC BY-SA 3.0). Forrás:<https://mult-kor.hu/iK2Gp/gallery/6944/1000x1000/32313.jpg> Letöltés: 2025. június 27.